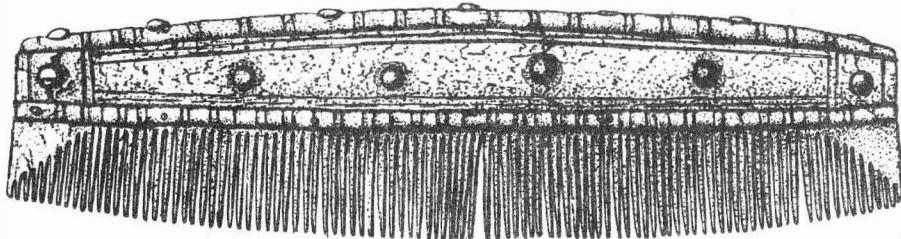

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESkoslovenské AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

1988

BRNO 1991

Köttlacher Types. Der einzige Kugelknopf stammt aus Gr. 673, er ist weder gehämmert noch in einer anderen Art verziert.

Das Gräbersfeld Prušánky II reicht in seinem Nordteil - ähnlich wie das Gräbersfeld Nechvalín II - zeitlich mindestens in die zweite Hälfte des 11. Jahrhunderts, wie es die Münzfunde zeigen. Trotzdem sind offensichtlich auch in seinem Südteil relativ jüngere Gräber. Dies deutet der Fund von drei dreikantigen Pfeilspitzen aus Grab 663 an, die Analogien in den Funden spezieller Spitzen haben, welche zum Durchschlagen von Drahtpanzern dienten und auf der Russ bis in das 13. Jahrhundert datiert werden. Grab 633 besaß ebenfalls eine Sonderlage, außerhalb der Hauptgruppe um das Grab 630.

Mit der Grabung im Jahre 1988 wurde die Terrainuntersuchung des zweiten Gräbersfeldes in Prušánky abgeschlossen und dadurch auch die Forschung auf dieser Lokalität. In Prušánky handelt es sich um die grösste komplett untersuchte grossmährische Nekropole, die zahlenmäßig grössere in Dolní Věstonice ist leider nur ein Torso, da ein Teil der Gräber vor der Eröffnung der Grabungen vernichtet worden war. Wichtig ist die Gliederung der Nekropole in Prušánky, ihre Aufteilung auf den I. und II. Teil, was völlig übereinstimmend mit den bei der Grabung in Nechvalín gewonnenen Erkenntnissen ist und nach einer weiteren Bearbeitung überraschende Kenntnisse über die Entwicklung der grossmährischen Gesellschaft wird bringen können. Das gewonnene Material stellt, besonders sofern es die stratigraphischen Beobachtungen betrifft, eine außerordentlich wertvolle Basis zur Lösung der Problematik der Chronologie der slawischen materiellen Kultur des 8. - 11. Jahrhunderts vor.

BŘECLAV - POHANSKO 1988 /okr. Břeclav/

Bořivoj Dostál - Jana Vignatiová, FF MU Brno

/Obr. 12 - 15/

V roce 1988 se na Pohansku pokračovalo ve výzkumu řemeslnického areálu v bývalé lesní školce v sv. části hradiska /obr. 12:A/. Odkryvaná plocha měla podobu písmene L a navazovala na úseky zkoumané v roce 1987 a 1988 /obr. 12:B/. Měřila celkem 2000 m² /téměř tři čtverece byly prozkoumány již v roce 1987/, nebyla však probádána celá; pro nedostatek pracovních sil již nemohl být otevřen objekt 240 a zejména při výhledu okrajů se jevily nejasné skvrny, které svědčí o přítomnosti dalších objektů, které budou vykopány až v příští sezóně. V jv. rohu zkoumané plochy terén výrazně klesal až o 60 cm. Vznikla tam značně rozsáhlá prohlubení pokračující i na neprokoumanou plochu, do níž zasahovaly rozsáhlé objekty /zejména obj. 241/.

Celkem bylo objeveno 21 zahloubených sfdlištěních objektů /č. 223-241; obj. 216 byl zachycen již v roce 1987/, 4 kostrové hroby /hr. 66-69/, pozůstatek kamenné peci z neocíslorodého povrchového objektu /čtv. B 81-92/, 78 kúlových jamek a 4 raně středověké žlábkы s šedavou výplní. Kromě toho zkoumanou plochu protínaly dva paralelní novověké žlábkы s tmavou výplní, vzdálené navzájem 10 m, a lomená řada 7 obdélníkovitých recenčních kúlových jamek z oplocení lesní školky.

Nejhojnějším typem mezi prozkoumanými sfdlištěními objekty bylo devět obdélníkovitých až protáhlých oválných, převážně mělkých jam /obj. 225-227, 230-232, 237, 239, 240/, patrně hospodářského nebo výrobního určení. Jejich délka kolísala mezi 200 - 380 cm, šířka mezi 100 - 200 cm, hloubka obnášela 15 - 60 cm. Z nich objekt 227 zřejmě souvisel s úpravou obilí; našly se v něm zlomky tří žernovů /2 svorové, 1 ryolitový/ a zlomky hliněné pražnice; nápadně bylo i množství kamene v zásypu, který obsahoval vedle keramických střepů a zvířecích kostí hliněné závaží, přesleny a proplétáček s ořezanou kloubní hlavicí /obr. 13:20-23/. Výrazně mělký byl objekt 225 /pouhých 15 cm/, který porušoval starší, podstatně hlubší objekt 225a, neznámého půdorysu a velikosti, zasahující do neprokoumané plochy; obsahoval zlomky obrouček z vědra, kostěné proplétáčky a hliněnou kuličku /obr. 13:12-19/ vedle běžného inventáře. Stejně orientovaný vanovitý objekt 226 obsahoval kromě železné strusky nůž a zdobenou kostěnou ploténku /obr. 13:10-11/. Struska byla i v obj. 230 a 232. S obj. 231 a 237 souvisely blízko položené kúlové jamky; není ovšem jasné, zda tvořily součást zastřešení objektu nebo pozůstatek stěn. Složitější vnitřní utváření vykazoval objekt 239, v němž vedle mělkého postranního stupně byla užší podélná jáma /hl. 60 cm/ a při SV rohu kruhová studnovitá jáma /p 110 cm, hl. 130 cm/; ve výplni byl mimo jiné hranolovitý brousek a poškozený proplétáček /obr. 15:8-9/.

Další skupinu tvořily dva žlabovité objekty 223 /d 600 cm, š 150 cm, hl 70 - 87 cm/ a 224 /d 775 cm, š 140 cm, hl 40 - 80 cm/. Objekt 224 prořízl objekt 223 a vyznačoval se sýtě černou výplní, v níž byla patrná vrstva drobných přepálených kamenů a vrstva uhlíkovitá. Z výplně objektu 224, který pokračuje v neprokoumané ploše, se podařilo rekonstruovat 3 nádoby, dále

z ní pochází značné množství strusky, zlomek přeslenu, nůž, zlomky obrouček a proplétáček /obr. 13:1-9/; s objektem patrně souvisí vrstva s drobnými kousky mazanice, zachycená v západním okraji výkopu ve spodní části povrchového humusu. Objekt 224 sloužil specializované - snad kovářské činnosti.

Zvláštní místo zaujímalo pět velkých poměrně hlubokých objektů. Z objektu 216 byla zachycena zhruba čtvercovitá mělká vstupní část /260 x 290 cm, hl. 20 cm/, vymezená zčásti kúlovými jamkami, a přechod v hlubší hlavní prostor /hl. 80 cm, délka s lonským výkopem 5 m/ s dvěma mělkými výklenky na západní straně. Celkové půdorysné rozměry objektu činily 740 x 300 cm. Již v roce 1987 byly v objektu 216 zjištěny kameny /z pece?/, zlomky ryolitových žernovů a pražnice; v roce 1988 přibyl další keramický, osteologický a jiný materiál. Obj. 233 - 236 v úrovni podloží splývaly. Nad podloží vyčnívala ponze skupina kamenů, patrně z otopného zařízení, která byla označena jako objekt 234; souvisela patrně s povrchovou stavbou s mísitým sníženým dnem. Zásyp splývajících objektů byl rozdelen kontrolními bloky respektujícími typické výčnělky obrysů, a při jeho explataci se podařilo ve větší hloubce jednotlivé objekty odlišit. Objekt 233 byl obdélníkovitý /d 965 cm, š až 310 cm/ s pravoúhlým výklenkem na východní straně; sestával ze severní mělké části /d 570 cm, hl. 30 cm/ a z výrazně stupňem oddělené jižní části /d 395 cm, hl. 60 cm/, jejíž podstatnou část vymylovala propadená hliná, zuhloubenaté dřevo a kameny, snad z konstrukce zhořelé stěny nebo pece. Z výplně objektu 233 pochází značné množství střepů, kostí, železné strusky, železná hřívna, kostěné proplétáčky, zlomek zdobené kostěné trubičky, nůž, brousek a z kulturní vrstvy nad objektem zlomek misky /obr. 15:1-7/. Objekt 235 zaujímal střední část obrysů; byl v podstatě obdélníkovitý s vydutou východní stranou /d asi 9 m, š 4,2 - 6 m, hl 50 - 100 cm/, s třemi zuhloubeninami ve dně; mezi střepy byly zlomky velké nádoby s dvěma lištami na výduti, zlomek římské cihly, silně korodované zlomky srpu, železné hřivny, železného nákončí řemene, zlomek kostěné brusle, díle kamenný brousek /obr. 14:1-7/, železná struska, zlomek žernovu, mazanice aj. Objekt 235 narušoval okrajově půdorys objektu 233, není však jasné jejich stratigrafický vztah. Objekt 236 lichoběžníkovitého tvaru /4 x 4,7 m/ s rampovitě naznačeným vchodem na SZ straně a s mělkou JV. částí, měl v jižním rohu výklenek, v němž byla původně podle slabých stop vypálená hliněná pec. V zásypu se našel poškozený hákovitý klíč, zlomky ataše vědra a nožu /obr. 15:14-18/ a větle zvířecích kostí, železné strusky, mazanice i množství střepů, z nichž se podařilo slepit větší nádoba typu Ib /obr. 15:13; Dostál 1975, 161, tab. 80:14/. Další rozměrnou stavbou byl objekt 241 /d asi 12 m, š 5 m, hl 40 cm/, nacházející se v nejnižším místě výkopu; v důsledku splachování byly jeho obrys vzněné, s jedním výraznějším výklenkem na západní a s dalším na východní straně, průřez mělký, vanovitý. Na západní straně se podařilo zachytit tři kúlové jamky z konstrukce stěny, další jamka byla na podélné ose mimo obrys zuhloubení, a skupina 4 jamek při JV rohu. V sev. polovině objektu byly ve dně tři zuhloubeniny nejasného účelu, při jižní straně ležela na dně skupina plochých kamenů. Ve výplni se nacházely jen drobné střepy, zvířecí kosti, mazanice, železná struska, zlomek nože a proplétáčku /obr. 15:10, 11/.

Kruhový objekt 238 /p 220 cm/, v němž se po vyloubení objevil tmavý obdélný obrys /120 x 85 cm/, sahající až do hloubky 135 cm pod úroveň podloží, byl zřejmě studnou. Zbytky dřevěné konstrukce se nezachovaly. Nepodařilo se získat žádné nálezy ze dna studny, neboť voda začala nastupovat již v hloubce 125 cm.

Čtyři objekty /225a, 228, 229, 234/ zasahovaly do neprozoumané plochy a nelze tudíž blíže charakterizovat jejich tvar a funkci.

V sv. části zkoumané plochy, poblíž objektu 240, byla objevena skupina 4 kostrových hrobů /hrob 66 - 69/, různě orientovaných. Pouze v hrobě 67 byla v nohách nádoba poměrně primitivního vzhledu /obr. 15:19/, zlomek železné ocílky a 2 kamenná křesadla /obr. 15:20-21/; tyto milodary prokazují velkomoravské starší této skupiny hrobů a sociálně se řadí k jiným skupinám hrobů tohoto druhu zjištěným na hradisku /Dostál 1982/.

Čtyři raně středověké žlábkы s šedavým zbarvením výplně se zachovaly porůznou v útržcích 7-25 m dlouhými. Nejdélší z nich byl lemován v třímetrových vzdálenostech kúlovými jamkami a nacházel se poblíž splývajících objektů 233 - 236, k nimž patřila i studna 238. Jde zřejmě o pozůstatky oplocení jednotlivých usedlostí výrobně řemeslnického rázu /Dostál 1988, 317/. Po ohradi se zřejmě zachovala i řada kúlových jamek západovýchodního směru /d 35 m/ v západní části výkopu, do jejichž systému zapadala i čtveřice větších a hlubokých kúlových jam, vymezených zřejmě bránu s věžovitou nadstavbou /š 2,5 m/ ve čtverci B 80-92/93.

Přestože objekty byly na zkoumaném úseku, podobně jako v jiných místech lesní školky rozmístěny poměrně řídce, místy se navzájem prořezávaly a nebyly tudíž zcela současně, i když se nevymykají z rámce středohradištního období. Ukazuje na to skupina objektů 223-225a, z nichž objekt 224 byl evidentně mladší než objekt 223 a 225a, které prosekával, a objekt 225 byl patrně nejmladší. Rovněž řada kúlových jamek západovýchodního směru v západní části výkopu kříží raně středověký žlábek, a tudíž ohradu, jejichž pozůstatkem byly, nemohly být současně; časový vztah ovšem není jasné. Podle celkových obrysů se zdá, že objekt 235 narušil objekt 233 a

objekt 234 byl v tomto uskupení nejmladší; časové odstupy ovšem byly nevelké a zůstává otázka, zda studium keramického materiálu dovolí rozlišení časových odchylek.

Výzkum řemeslnického areálu Pohanska v roce 1988 přispěl k poznání dalších typů sídlištních objektů a k prohloubení poznatků o prostorovém členění této sídlištní aglomerace.

Literatura:

- Dostál, B. 1975: Břeclav-Pohansko IV. Velkomoravský velmožský dvorec. Brno.
- 1982: Drobná pohřebiště a rozptýlené hroby z Břeclavi-Pohanska, SPFFBU E 27, 135-201, tab. XXVII-XXXIV.
- 1988: Třicet let archeologického výzkumu Břeclavi-Pohanska, VVM 40, 307-332.

Břeclav - Pohansko 1988 / Bez. Břeclav/. Auf Pohansko setzte man im Jahre 1988 in der Erforschung des Handwerksareales im NO Teil des Burgwallen fort. Insgesamt wurden 21 eingetiefe Siedlungsobjekte /Nr. 223 - 241/, 4 Körpergräber /Nr. 66 - 69/, der Rest eines steinernen Ofens von einem oberirdischen Objekt mit Pfostenkonstruktion der Wände, 78 Pfostengruben, von denen sich ein Teil als Überrest einer direkten Umzäunung mit Tor und turmartigem Überbau äusserte, und 4 Gräbchen von Umzäunungen entdeckt, welche die einzelnen Anwesen eines handwerklichen Charakters trennten. Eine besondere Stellung nehmen grosse eingetiefe Objekte ein, die vermutlich mit der handwerklichen Tätigkeit zusammen hingen. Das keramische Inventar aus allen Objekten lag nicht ausserhalb des Rahmens des grossmährischen Zeitabschnittes, auch wenn die stratigraphischen Beobachtungen davon zeugen, dass nicht alle Objekte gleichzeitig waren. Unter der Keramik erschienen auch die, aus dem Areal des Gehöfes sowie aus anderen Burgwallteilen bekannte Typen, welche von einer Massenproduktion der Töpfereiwerkstätten auf dem Burgwall zeugen. Das übrige Inventar war verhältnismässig arm.

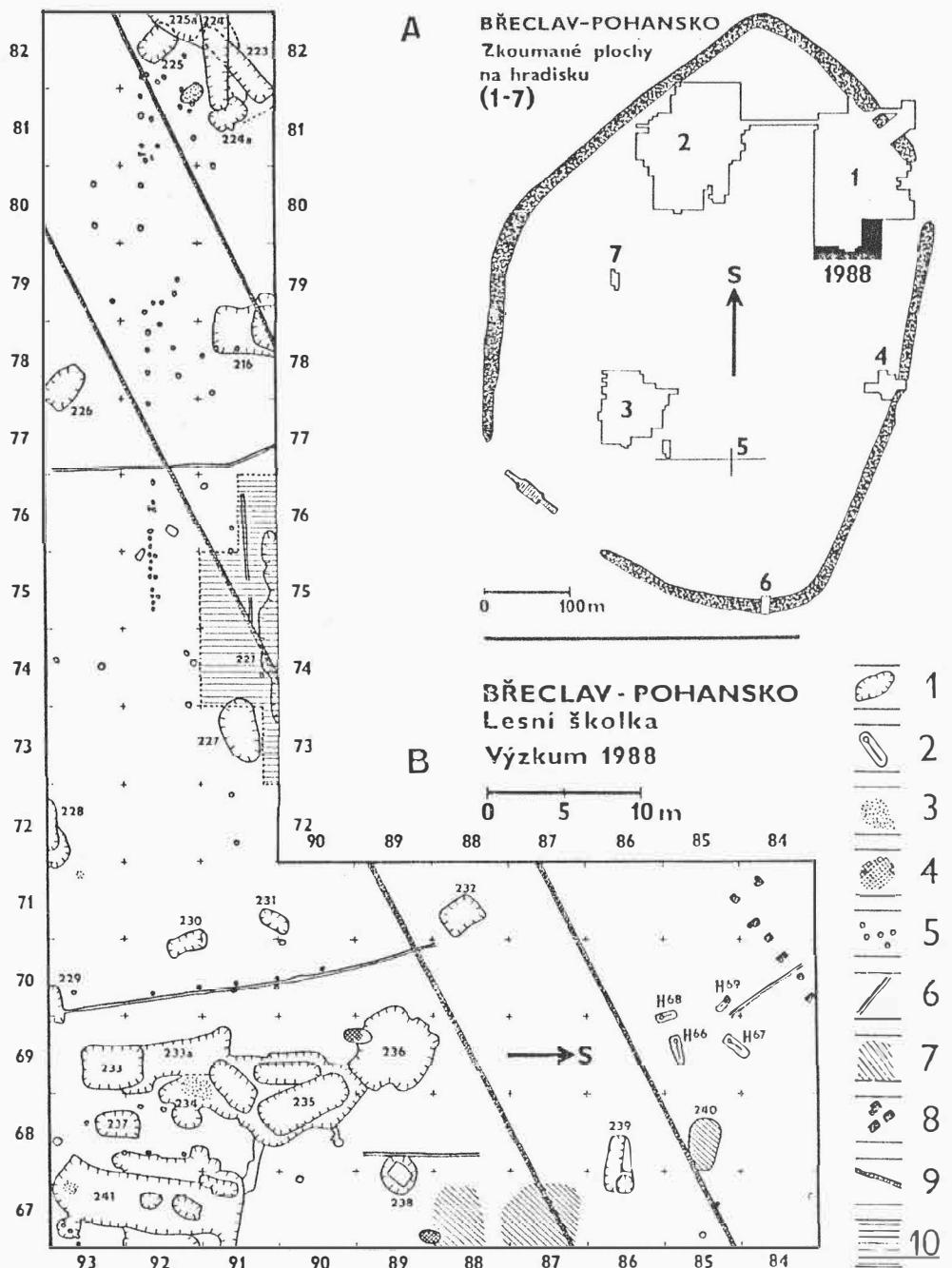
VELKOMORAVSKÁ HUTNICKÁ DÍLNA V POLESI OLOMUČANY U BLANSKA /okr. Blansko/

Věra Souchopová, Muzeum Blansko

Prostor mezi obcemi Olomučany - Habrůvka - Rudice ve střední části Moravského krasu přiléhal v uplynulých letech řadu nálezů k poznání vývoje našeho nejstaršího železářského hutnického. Podle časového rozsahu jejich datování lze předpokládat, že místní drobné výchozy železné rudy na sebe poutaly pozornost prospektoru a hutníků železa v období 8. - 11. století n.l., přičemž je možné i sledovat trend vývoje, jímž hutnictví železa procházelo v jednotlivých dílnách etapách sociálně ekonomického vývoje společnosti a návaznost rozsahu výroby a technologických postupů na celkový vývoj. /Souchopová 1986, 84 ad./ Zjištěné poznatky jsou nyní ověřovány výzkumem hutě z poměrně nejméně náleزوře frekventovaného období, z doby velkomoravské. Z této doby byla zatím zkoumána jen jedna hutě, rovněž v Moravském krasu, druhou nálezovou hutě nebylo možné systematicky odkryt, protože se nachází v terénu pokrytém vzrostlým lesem /Souchopová 1986, 38/. Uvítali jsme proto nález další lokality, jejíž keramika i doprovodný materiál pecí ukazovaly na datování doby středohradištní. Lokalita leží ve svahu, přímo pod zářezem lesní cesty vedoucí z Adamova do Olomučan, v lesním odd. 38 A. Několik desítek metrů po svahu vyvěrá pramen vody, dostatečně silný pro zásobení hutě jak pitnou a užitkovou vodou, tak i vodou potřebnou pro výstavbu pecí a zabezpečení prací v dílně. V současné době je plocha bývalé dílny pokryta řídkým, poměrně vzrostlým lesem a vyznačuje se nerovností terénu, který v určité části sleduje obrys tehdejších odpadových hald. Většina nerovností je však způsobena procesem výměny lesních porostů v pozdějších dobách.

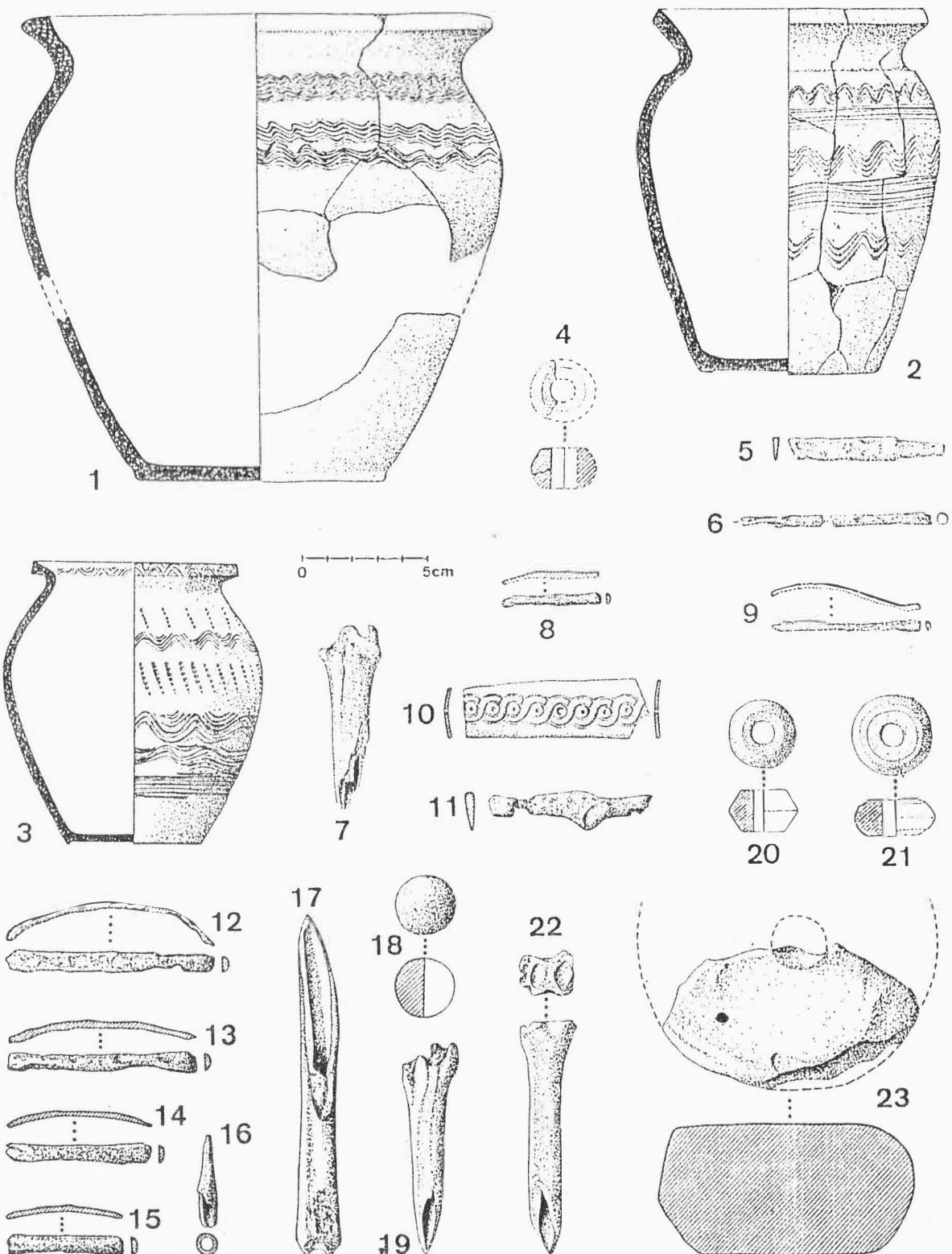
Rozsah celkové plochy, na níž se stopy hutnické činnosti nacházejí, jsme určili systémem drobných sond. Na takto zjištěné ploše o velikosti zhruba 27 x 21 m bylo v rámci spolupráce s IRB při AÚ ČS AV Brno a Geofyzikou Brno provedeno magnetometrické měření s tím, že na lokalitě bylo zjištěno několik výrazných anomalií. Odkryv jsme zaměřili na rozhraní jedné z nich. Bylo zjištěno, že anomálie signalizuje výraznou odpadovou vrstvu o mocnosti až 110 cm, s velkým množstvím drobné i větší sloužky, nahromaděn zbytků drcené železné rudy, zlomky dobré vypálených stěn pecí s vnitřními struskovými krustami a dalším materiálem, který vzniká výrobou železářskou činností. Nalezená keramika umožňuje zařadit lokalitu do střední doby hradištní. Nasvědčovaly by tomu i nálezy výrazně tenkostenných dyzen, jejichž analogie známe z velkomoravské hutnické dílny ve stejném poli, v lesním odd. 98/1 /Souchopová 1986, 23 ad./, i když nelze vyloučit jejich užití k různým druhům pecí /Pleiner 1958, 262-263/.

V odkryvu nad hranou anomálie byly ve vrstvě sypké světlešedé hlíny nalezeny fragmenty ní-

Obr. 12.

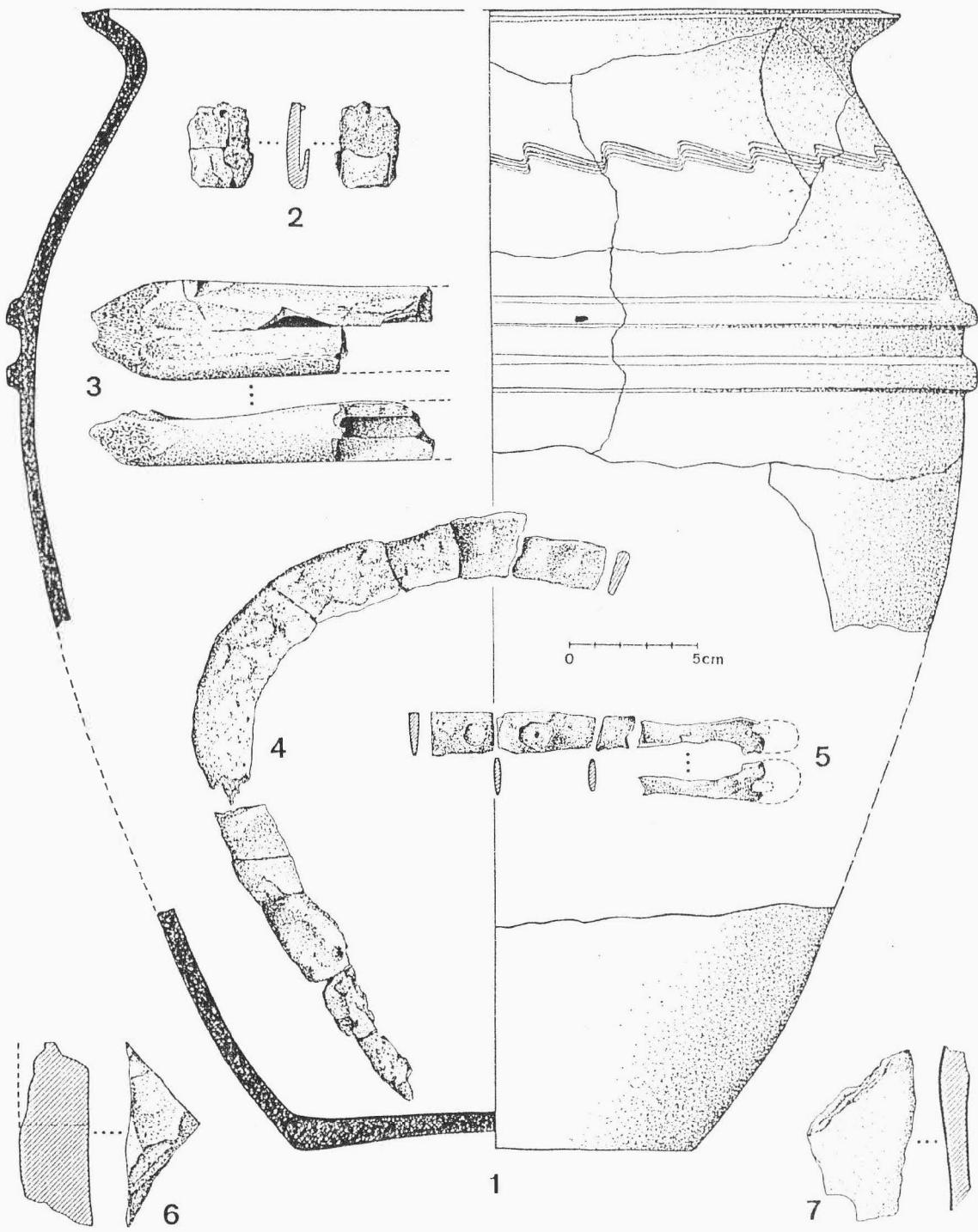
Břeclav-Pohansko. A: Plán hradiska se zkoumanými plochami. 1 lesní školka /výzkum z r. 1988 označen černě/; 2 velmožský dvorec; 3 žárové pohřebiště 6. - 8. století a velkomoravské sídliště; 4 u východní brány; 5 lesní hrud; 6 - řez valem č. 1; 7 sídliště u jezírka. B: Plán výzkumu z r. 1988 v lesní školce. Značky: 1 zahloubené sídliště objekty; 2 kostrové hroby; 3 skupina kamenů; 4 vypálená plocha /ohniště, pec/; 5 kúlové jamky raně středověké; 6 žlábkы raně středověké; 7 plocha s nezřetelným objektem; 8 kúlové jamky po oplocení školky; 9 novověké žlábkы; 10 plocha prozkoumaná v r. 1987. Kresba: B. Dostál - P. Šindelář. - A: Plan des Burgwalles mit den untersuchten Flächen. 1 Waldbauschule /Ausgrabungen aus dem J. 1988 schwarz bezeichnet/; 2 Herrenhof; 3 Brandgräberfeld des 6. - 8. Jahrhundert und Grossmährische Siedlung; 4 beim Osttor; 5 Waldsanddüne; 6 Wallschnitt Nr. 1; 7 Siedlung bei dem See. B: Grabungsplan aus dem J. 1988 in der Waldbauschule. 1 eingetiefte Siedlungsobjekte; 2 Skelettgräber; 3 Steingruppe; 4 durchglühte Fläche /Feuerstelle, Ofen/; 5 frühmittelalterliche Pfostengruben; frühmittelalterliche Gräbchen; 7 Fläche mit dem undeutlichen Objekt; 8 Pfostengruben von dem Waldbauschulezaun; 9 neuzeitliche Gräbchen; 10 untersuchte Fläche aus dem J. 1987. Zeichnung: B. Dostál - P. Šindelář. Dostál - Vignatiová, Břeclav-Pohansko, str. 46.

Obr. 13.

Břeclav-Pohansko. Lesní školka 1988. Ukázky inventáře z obj. 224 /1-9/, 225 /12-19/, 226 /10-11/, 227 /20-23/. Keramika /1-3/, přesleny /4,20,21/, hliněné závaží /23/ a kulička /18/, železné nože /5,11/, zlomky obrouček z věder /9,12-15/, tulejka z šipky /16/, železné šídrolo /6/, kostěné proplétátky /7,17,19,22/, ozdobná kostěná ploténka /10/. Kresba: B. Dostál - P. Šindelář. - Waldbaumschule 1988. Auswahl an Inventar aus dem Obj. 224 /1-9/, 225 /12-19/, 226 /10-11/, 227 /20-23/. Keramik /1-3/, Spinnwirtel /4,20,21/, Tongewicht /23/ und Kugelchen /18/, eiserne Messer /5,11/, Bruchstücke der Eimerbänder /9,12-15/, Pfeilspitzenstüle /16/, eiserne Ahe /6/, beinerne Flechtnadeln /7,17,19,22/, beinerne Schmuckplättchen /10/. Kresba - Zeichnung: B. Dostál - P. Šindelář.

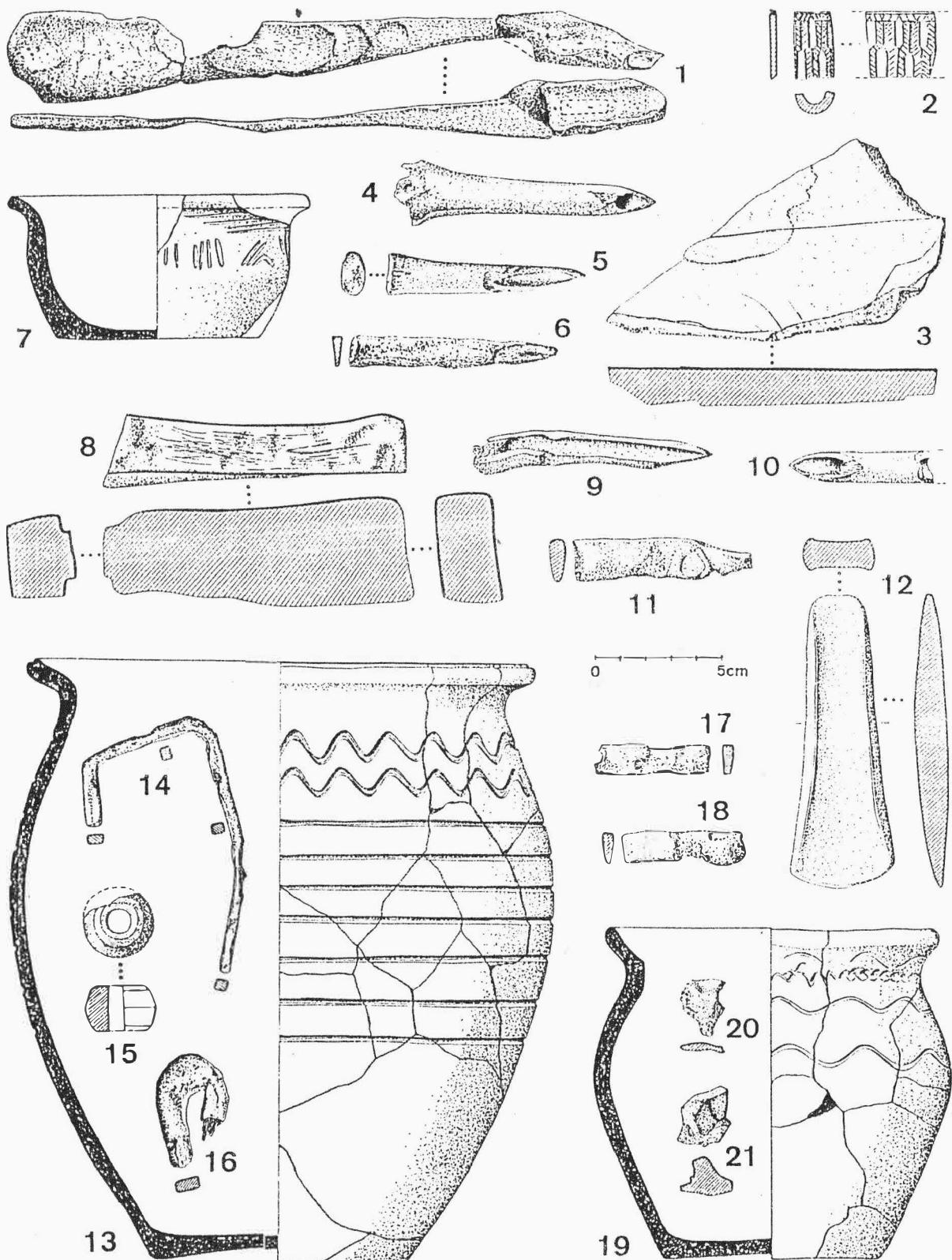
Dostál - Vignatiová, Břeclav-Pohansko, str. 46.

Obr. 14.

Břeclav-Pohansko. Lesní školka 1988. Ukázky inventáře z obj. 235. Nádoba s lištami /1/, železné nákončí /2/, kostěná brusle /3/, zlomky železného srpu /4/ a hřívny /5/, zlomek římské cihly /6/, kamenný brousek /7/. Kresba: B. Dostál - P. Šindelář. - Waldbaumschule 1988. Auswahl an Inventar aus dem Obj. 235. Gefäß mit dem Leisten /1/, eisernes Riemendenende /2/, beinerner Schlittschuh /3/, Bruchstücke der eisernen Sichel /4/ und Barren /5/, Bruchstück des römischen Ziegels /6/, Schleifstein /7/. Kresba - Zeichnung: B. Dostál - P. Šindelář.

Dostál - Vignatiiová, Břeclav-Pohansko, str. 46.

Obr. 15.

Břeclav-Pohansko. Lesní školka 1988. Ukázky inventáře z obj. 233 /1-7/, 236 /13-18/, 239 /8-9/, 241 /10-11/, z hrobu 67 /19-21/ a bronzová sekera z kulturní vrstvy /12/. Keramika /7, 13, 19/, přeslen /15/, železná hřívna /1/, zlomky nožů /6,11,17,18/, zlomek hákovitého klíče /14/, část železné ataše vědra /16/, kostěné proplétátky /4-6,9,10/, zlomek zdobené kostěné trubičky /2/, kamenné brousky /3,8/. Kresba: B. Dostál - P. Šindelář. - Waldbaum-schule 1988. Auswahl an Inventar aus dem Obj. 233 /1-7/, 236 /13-18/, 239 /8-9/, 241 /10-11/, aus dem Grab 67 /19-21/ und bronze Axt aus der Kulturschicht /12/. Keramik /7, 13, 19/, Spinnwirtel /15/, eiserner Barren /1/, Messerbruchstücke /6,11,17,18/, Bruchstück des Hakenschlüssels /14/, Teil der eisernen Attache des Eimers /16/, beinerne Flechtnadeln /4-6,9,10/, Bruchstück des beinernen Schmuckröhrcbens /2/, Schliffstein /3,8/. Kresba - Zeichnung: B. Dostál - P. Šindelář.

Dostál - Vignatlová, Břeclav-Pohansko, str. 46.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1988

BRNO 1991

- Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, Koliště 17/19
Odpovědný redaktor : Dr. J. Tejral
Redaktoři : Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková, Dr. J. Unger
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : L. Trávníčková
Tisk : Oblastní ediční středisko Jihomoravské základny pracovišť ČSAV
v Brně,
technický redaktor J. Keprt
Evidenční číslo : ÚVTEI - 73332
Náklad : 450 kusů - neprodejně
Vydáno jako rukopis